

MAKTABGACHA TA'LIMDA INKLYUZIV YONDASHUVLAR: MUAMMO VA YECHIMLAR

Bekbo'sinova Laylo Xayrulla qizi

Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti

Boshlang'ich ta'lim fakulteti talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15682725>

Annotatsiya: Mazkur maqolada maktabgacha ta'lim tizimida inklyuziv yondashuvlarning dolzarbligi, joriy etilish jarayonida uchrayotgan asosiy muammolar hamda ularni samarali hal etish yo'llari yoritilgan. Inklyuziv ta'lim har bir bolaning imkoniyatlarini hisobga olgan holda teng va sifatli ta'lim olish huquqini ta'minlaydi. Shu sababli, maktabgacha yoshdagi bolalarni inklyuziv muhitga moslashtirish, maxsus ehtiyojli bolalarni ijtimoiylashtirish va rivojlantirish muhim masala hisoblanadi. Maqolada O'zbekiston va xorijiy mamlakatlar tajribasi asosida inklyuziv ta'lim muammolari tahlil qilingan va amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: inklyuziv ta'lim, maktabgacha ta'lim, maxsus ehtiyojli bolalar, pedagogik yondashuv, adaptatsiya, ijtimoiylashtirish, interfaol metodlar, moslashtirilgan dasturlar.

INCLUSIVE APPROACHES IN PRESCHOOL EDUCATION: PROBLEMS AND SOLUTIONS

Bekbosinova Laylo Khayrulla qizi

Student of the Faculty of Primary Education,

Ajiniyaz Nukus State Pedagogical Institute

Abstract

This article analyzes the relevance of inclusive approaches in the preschool education system, the main problems encountered during their implementation, and effective ways to solve them. Inclusive education ensures the right of every child to receive equal and quality education, taking into account their individual abilities. Therefore, adapting preschool children to an inclusive environment and the socialization and development of children with special needs is a crucial issue. The article examines the problems of inclusive education based on the experiences of Uzbekistan and foreign countries and proposes practical recommendations for improvement.

Keywords:

inclusive education, preschool education, children with special needs, pedagogical approach, adaptation, socialization, interactive methods, adapted programs.

Kirish

Zamonaviy jamiyatda har bir bola, uning imkoniyati va rivojlanish darajasidan qat'i nazar, sifatli ta'lim olish huquqiga ega. Shu nuqtai nazardan inklyuziv ta'lim g'oyasi jahonda, jumladan O'zbekistonda ham ta'lim tizimida ustuvor yo'nalishlardan biri sifatida qaralmoqda. Ayniqsa, maktabgacha ta'lim bosqichida bolalarni jamiyatga moslashtirish, ijtimoiy faolligini oshirish, teng imkoniyatlar yaratish – davlat siyosatining muhim vazifalaridandir. Maktabgacha ta'lim yoshida bolalar asosan intensiv rivojlanish davrini o'tkazadi. Shu sababli aynan ushbu davrda maxsus ehtiyojli bolalarni ham sog'lom tengdoshlar bilan birgalikda tarbiyalash va o'qitish orqali ularning ijtimoiy moslashuvi va nutqiy, jismoniy hamda psixologik rivojlanishi uchun qulay sharoitlar yaratiladi. Ammo amaliyotda ko'plab to'siqlar,

pedagogik tayyorgarlikning yetarli emasligi, ota-onalar va jamiyatning tayyor emasligi kabi muammolar mavjud.

Shu sababli, mazkur maqolada maktabgacha ta'limda inklyuziv yondashuvlarning mohiyati, dolzarb muammolar hamda ularni samarali yechish yo'llari chuqur tahlil etiladi.

Asosiy qism

Inklyuziv ta'lim bu barcha bolalar, shu jumladan, jismoniy yoki aqliy cheklovlari bo'lgan bolalar uchun ta'lim jarayonida bir xil imkoniyatlar yaratish g'oyasiga asoslanadi. Maktabgacha ta'limda inklyuziya bolalarni erta yoshdan boshlab teng sharoitlarda o'qitish va tarbiyalashni ko'zda tutadi. Bu bolalarda o'ziga bo'lgan ishonchni mustahkamlaydi, ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantiradi va jamiyat bilan faol integratsiyani ta'minlaydi.

Maktabgacha ta'lim muassasalarida uchraydigan asosiy muammolar. O'zbekiston maktabgacha ta'lim muassasalarida inklyuziv ta'limni joriy etishda quyidagi asosiy muammolar mavjud:

Pedagog kadrlarning tayyorgarligi yetarli emasligi. Ko'plab tarbiyachilar va metodistlar inklyuziv muhitda ishlash bo'yicha yetarli nazariy va amaliy bilimga ega emas.

Moslashtirilgan o'quv dasturlarining yetarli emasligi. Maxsus ehtiyojli bolalarga mos o'quv-uslubiy qo'llanmalar, moslashuvchan dasturlar yetarli ishlab chiqilmagan.

Ota-onalar va jamoatchilikning xabardorligi pastligi. Ba'zan ota-onalar o'z farzandini oddiy bog'chaga yuborishdan cho'chishadi, chunki ular boshqa bolalar bilan birgalikda o'qish jarayoni qanday tashkil etilishini tushunmaydi.

Material-texnik baza yetarli emasligi. Ba'zi maktabgacha ta'lim muassasalarida maxsus jihozlar, rehabilitatsiya vositalari, logopedik va psixologik xonalar yetishmaydi.

Xorijiy tajriba: o'rganish va amaliyotga tadbii qilish. Xorijiy davlatlarda inklyuziv ta'limda samarali tajribalar to'plangan. Masalan, Skandinaviya mamlakatlarida maxsus ehtiyojli bolalarni oddiy bog'chalarda tarbiyalash tizimi to'liq shakllangan. O'qituvchilar doimiy malaka oshirish kurslarida qatnashadi, moslashtirilgan o'quv materiallari ishlab chiqiladi va ota-onalar bilan faol hamkorlik yo'lga qo'yiladi. Shuningdek, Germaniya, Yaponiya va Janubiy Koreya tajribalari ham O'zbekiston sharoitida moslashtirish uchun qulaydir.

Muammolarni hal etish yo'llari. Maktabgacha ta'limda inklyuziv yondashuvlarni samarali joriy etish uchun quyidagi amaliy tavsiyalar muhim hisoblanadi:

Pedagog kadrlarni muntazam o'qitish va qayta tayyorlash. Tarbiyachilar uchun inklyuziv metodika bo'yicha qisqa muddatli kurslar, treninglar tashkil etilishi zarur.

Moslashtirilgan o'quv dasturlari va materiallarini ishlab chiqish. Har bir bolaning individual xususiyatlari va ehtiyojlari inobatga olinishi lozim.

Ota-onalar bilan hamkorlikni rivojlantirish. Inklyuziv ta'limning afzalliklari haqida keng tushuntirish ishlarini olib borish, ota-onalarni jarayonga jalb etish muhimdir.

Bog'chalarni moddiy-texnik bazasini mustahkamlash. Maxsus jihozlar, logopedik va psixologik xonalar, rehabilitatsiya markazlari bilan ta'minlash zarur.

Davlat va jamoatchilik qo'llab-quvvatlovini oshirish. Maxsus ehtiyojli bolalarga bo'lgan munosabatni ijobiylashtirish bo'yicha ijtimoiy reklama va targ'ibot ishlarini kuchaytirish.

Xulosa

Maktabgacha ta'limda inklyuziv yondashuvlarni joriy etish har bir bola uchun teng imkoniyatlar yaratishga xizmat qiladi. Bu nafaqat maxsus ehtiyojli bolalar, balki ularning tengdoshlariga ham ijtimoiy hamkorlik, bag'rikenglik va insoniylik tushunchalarini shakllantirishga yordam beradi. Mazkur maqolada tahlil qilingan muammolarni bartaraf etish orqali O'zbekiston maktabgacha ta'lim tizimida inklyuziya sifat jihatdan yangi bosqichga ko'tarilishi mumkin. Eng asosiysi, bu borada davlat, pedagoglar, ota-onalar va jamiyatning birgalikdagi sa'y-harakatlari zarur.

Kelgusida ushbu sohada ilmiy tadqiqotlarni chuqurlashtirish, xorijiy tajribalarni mahalliy sharoitga moslashtirish va amaliyotga joriy etish bo'yicha izchil ishlar olib borilishi lozim. Bu esa har bir bolaning baxtli bolalik kechirishiga va kelajakda to'laonli jamiyat a'zosi bo'lib shakllanishiga zamin yaratadi.

References:

Используемая литература:

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 29-dekabrda PF-5280-son Farmoni «2017–2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasi».
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 6-noyabrda PQ-4512-son Qarori «O'zbekiston Respublikasida maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida».
3. Qodirova, N. (2021). *Inklyuziv ta'lim asoslari*. Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti.
4. Xo'jayev, M., & Abdullaeva, M. (2020). *Maktabgacha ta'lim psixologiyasi*. Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi.
5. UNESCO (2009). *Policy Guidelines on Inclusion in Education*. Paris: UNESCO.
6. Booth, T. & Ainscow, M. (2011). *Index for Inclusion: Developing Learning and Participation in Schools*. Bristol: Centre for Studies on Inclusive Education (CSIE).
7. Loreman, T. (2017). *Pedagogy for Inclusive Education*. Oxford Research Encyclopedia of Education.
8. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligi. (2022). *Maktabgacha ta'limda inklyuziv muhitni rivojlantirish bo'yicha metodik qo'llanma*. Toshkent: Maktabgacha ta'lim vazirligi nashriyoti.
9. Salamova, D. (2020). *Maxsus ehtiyojli bolalar bilan ishlash metodikasi*. Toshkent: Fan nashriyoti.
10. European Agency for Special Needs and Inclusive Education (2020). *Inclusive Early Childhood Education: New Insights and Tools – Final Summary Report*.